

Барбара з роду Гребів

Томас Гарді

Новела

Переклад: Олександр Мокровольський

Розповідь старого лікаря

Швидше розум і розсудливість, аніж щирі почуття спонукали лорда Аплепдтаурера домагатися її руки і серця. Хто й знав, коли у нього зародилася ця думка чи звідки взялася у нього певність, що він таки доможеться свого, адже дівчина не приховувала своєї неприязні до нього. Можливо, це сталося відразу після першої важливої події в її житті, про яку я тут збираюся розповісти. Вже в дев'ятнадцять років, коли почуття переважають над розсудливістю, лорд відзначався цілком сформованою впертою і цинічною вдачею; то була не тільки родинна риса всіх Аплепдтаурерів, а й наслідок тої шаноби, яку виявляли до нього жителі графства, яке він успадкував ще зовсім дитиною, і завдяки чому він швидко змужнів, так і не зазнавши хлоп'ячих радощів. Йому тількино виповнилось дванадцять, як після курсу лікувальних ванн батько його, четвертий граф Аплепдтаурер, раптом помер.

І все ж родинна вдача мала неабиякий вплив на увесь хід подій. Впертість була спадковою рисою цього роду, яка слугувала, бувало, добру, а бувало, й злу.

Маєтки обох родин були на відстані близько десяти миль один від одного, і дорога, що їх зв'язувала, проходила вздовж тоді щойно прокладеного, а тепер вже добре в'їждженого шляху від Хевенпула та Варнборна до Мелчестера, шляху, що був лише залишком колись відомого Великого Західного шляху, який, може, ще й тепер, як і сто років тому, є чи не найкращим брукованим шляхом в Англії.

Будинок графа, як і будинок його сусіда, Барбариного батька, стояв осторонь Великого шляху і був зв'язаний з ним невеликою, з милою, під'їзною алеєю, в кіпці якої примостився будиночок сторожа. Саме цим шляхом одного різдвяного вечора, років за двадцять до кінця минулого століття, їхав молодий граф на бал до Чіне Менора, маєтку Барбари та її батьків, сера Джона та леді Гребі. Сер Джон отримав титул баронета наприкінці громадянської війни, і земель мав більше від самого лорда Аплепдтаурера; окрім помістя Чіне, у нього були ще землі неподалік, в Кокдене, а також не менш вдало розташовані чудові землі в інших приходах, зокрема в Варнборні і його околицях. Саме тоді Барбарі сповнилось сімнадцять років, і лорд Аплепдтаурер скористався цим першим балом для того, щоб спробувати добитися її прихильності — про це, бог свідок, варто було потурбуватися.

Кажуть, що того дня у лорда Аплепдтаурера обідав його близький приятель — один з Дренкхардсів — і, ніби щоб похвалитися, лорд розповів гостю про своє таємне захоплення.

— Вам, звичайно, ніколи її не добитися! — мовив приятель на прощання. — Вона ніколи не покохає вашу світлість, а якщо ви маєте на увазі одруження з розрахунку, то

корисливості у неї не більше, ніж у пташки.

— Побачимо, — нетерпляче відказав лорд Апленттауерс.

Він, без сумніву, думав про приятелеве віщування, їдучи в колясці Великим шляхом, і сонце, що сідало за небосхил праворуч, освітлювало його наче вирізьблений профіль, незворушність якого могла б переконати приятеля, що графський намір непохитний. Він доїхав до самотнього придорожнього шинку, що його називали "Лорнтон Інн", місця, де завжди, вирушаючи на полювання, збиралися відважні йомени, і якби він був трохи уважніший, то міг би помітити якусь пошарпану поштову карету, що стояла перед будинком. Та він, не зупиняючись, поминув її, а за півгодини й невелике містечко Варнборн. Іще якась миля від містечка — і ось уже будинок, куди його запросили.

На ті часи то була велична будівля, а вірніше, кілька будівель укупі, споруда, не менша за будинок самого графа, хоча й більш безладна. Одне крило її було вимуруване в дуже старовинному стилі, з високими коминами, які височіли над стінами, як башти; з величезною кухнею, де, як розповідають, колись готувався сніданок для самого Джона Гонта, герцога Ланкастерського. Граф ще й у двір не в'їхав, як почув звуки рогів і кларнетів, без яких не обходилось тоді жодне подібне свято.

Коли він зайшов до великої зали, де леді Гребе щойно розпочала танці менуетом, — як то годиться за звичаєм, рівно о сьомій годині, — його зустріли гостинно, належно до сану, і граф почав оглядатися, шукаючи Барбару. Вона не танцювала і, здавалось, була чимось заклопотана — ніби чекала на нього. Барбара тоді була лагідною вродливою дівчиною, яка ніколи ні про кого не говорила погано і ніскільки не заздрила іншим вродливим жінкам. Вона не відмовила йому потанцювати з ним місцевий танок, який щойно оголосили, а потім танцювала з ним ще раз.

Вечір був у розпалі, роги й кларнети весело виспівували. Барбара не виявляла до закоханого в неї графа ні особливої прихильності, ні відрази, але пильне око могло б помітити, що вона щось ретельно обдумує. Як би там не було, після вечері вона поскаржилась на головний біль і пішла з зали. Щоб якось згаяти час, лорд Апленттауерс забрів до маленької кімнати, що виходила на довгу галерею, де сиділи біля каміна деякі поважні гості (він не любив танцювати для власного задоволення), і, відхиливши віконні завіски, став дивитися з вікна на парк і ліс, де вже було темно, мов у печері. Деякі з гостей, мабуть, вже почали роз'їздитися, хоч і було ще рано: два вогні рушили від дверей і згасли вдалині.

До кімнати зазирнула господиня партнерів для дам, і лорд Апленттауерс вийшов з нею. Леді Гребе сповістила, що Барбара не поверталася до зали; вона так нездужає, що їй довелося прилягти.

— Весь день вона була збуджена через цей бал, — казала мати, — я побоювалася навіть, що вона стомилася набагато раніше... Але ж ви, звичайно, ще не їдете, лорде Апленттауерс?

Він відказав, що вже дванадцята година, та й інші почали вже відбувати.

— Ні, запевняю вас, ніхто ще не поїхав, — мовила леді Гребе.

Щоб догодити їй, граф лишився до півночі і тільки тоді розпрощався. Він нічого не добився цього вечора, проте переконався, що Барбара не виявляє прихильності також ні до кого з інших гостей, хоча на бал зібралась майже вся навколишня знать.

— Це станеться згодом, — подумав незворушно молодий філософ.

Наступного ранку граф встав годині о десятій, і не встиг він вийти на сходи, як почув чийсь кроки по щибню садової доріжки. Коли граф уже зійшов зі сходів, двері відчинилися і ввійшов сер Джон Гребе.

— Пане, де Барбара, моя дочка?

Навіть граф Апленттауерс не зміг приховати свого здивування.

— Що сталося, дорогий сер Джон? — запитав він.

А сталося ось що. З безладних, плутаних пояснень баронета граф Апленттауерс зрозумів, що після того, як поїхали гості, й він, сер Джон, та леді Гребе пішли спочивати, не турбуючись про Барбару, знаючи, що вона вже має спати, бо прислала сказати, що не може вернутися танцювати. А перед цим вона відіслала служницю, сказавши, що її послуг на цей вечір більше не потребує; але очевидно було, що юна леді зовсім не лягала цієї ночі, бо ліжко було навіть не зім'яте. Все, здавалось, свідчить про те, що капосна дівчина навмисне сказала, ніби заслабла, щоб мати привід піти з зали від гостем, і що вона втекла з дому найімовірніше десь опівночі, на початку першої години, після вечірнього танцю.

— Я бачив, як вона поїхала, — сказав лорд Апленттауерс.

— Не могли ви цього бачити! — заперечив сер Джон.

— Ні, бачив. — І граф розповів про карету, що від'їхала від дому, і про те, як леді Гребе запевнила його, що ніхто з гостей на той час ще не поїхав.

— Звичайно ж, то вона! — вигукнув батько. — Але ж я певний, що втекла вона не одна!

— Але хто ж коханий?

— Можна тільки здогадуватись. Найбільше я боявся, що це мій найдорожчий гість. Сказати більше нічого. Я навіть думав, — хоча й помилково, — що, може, це ваш гріх. А раптом це ви її викрали! Та це, виявляється, інший, інший, чорт забирай! Я мушу їх наздогнати!

— Кого ви підозрюєте?

Сер Джон не назвав імені, і лорд Апленттауерс, дуже схвильований, провів його назад до Чіне. Він ще раз спитав, кого можна запідозрити, і запальний сер Джон не втримався.

— Боюся, що це Едмонд Віллоуз, — мовив він нарешті.

— Хто він?

— Хлопець з Шотсфорд-Форума, син вдови, — відказав баронет і розповів, що Віллоузів батько, чи, може, дід, був останній з відомих художників по склу в цій місцевості, де (як, мабуть, усім відомо) це мистецтво ще квітло, тоді як в інших куточках Англії воно вже зовсім занепало.

— Чорти б його взяли! Погано, дуже погано! — сказав лорд Апленттауерс,

відкинувшись назад у колясці, закрижанівши у відчаї.

Було повсюди розіслано гінців; одного Мелчестерським шляхом, іншого дорогою на Шотсфорд-Форум, а ще одного — на узбережжя.

Але втікачі випередили їх на десять годин; отож ніхто нічого певного не міг сказати, бо втеча сталася в різдвяну ніч, коли ніхто не міг помітити чужу карету ні в парку, ні на шляху, адже до помістя тоді з'їхалося багато гостей. Поштову карету, що чекала біля Лорнтонського шляху, було, без сумніву, найнято для втечі; двоє закоханих обдумали все так хитро, що вже, мабуть, навіть обвінчалися.

Побоювання батьків виявилися недаремними. Того ж таки вечора спеціальний гонець привіз листа від Барбари, яким вона сповіщала, що вони з коханим їдуть до Лондона і, перш ніж вони отримають цю звістку, їх уже обвінчають. Вона зважилась на цей крайній крок, бо кохає свого любого Едмонда так, як нікого в світі, і, бачачи, що її збираються видати за лорда Аплендтауерса, вона вирішила уникнути цієї загрози і вчинила саме так. Вона добре обміркувала свій крок і згодна жити, як дружина простого міщанина, якщо батько зречеться її за цей вчинок.

— Прокляття! — скрикнув лорд Аплендтауерс, правуючи кіньми додому того вечора. — Прокляття на неї за її безумство!

Ці лайки свідчили, як дуже кохав граф Барбару.

А тим часом сер Джон вже кинувся навздогін, вважаючи це своїм обов'язком; він гнав коней мов божевільний до Мелчестера, а далі — по Великому шляху до Лондона. Та невдовзі він зрозумів, що це він робить даремно. А дізнавшись, що втікачі обвінчалися, він припинив свої розшуки в столиці, повернувся додому і почав дуже уважно обговорювати з дружиною те, що сталося.

Вони, звичайно, могли б віддати до суду цього Віллоуза за викрадення єдиної доньки, але, добре обміркувавши всі факти, самі злякалися такої жорстокої помсти.

Минуло з півтора місяця, і Барбарині батьки почали дедалі дужче відчувати її відсутність, бо від неї не було ніяких звісток, ні докорів, ні каяття. Вони все ще думали про безчестя, яке вона накликала на себе, хоч її обранець і був чесним хлопцем, сином порядного батька, який помер завчасно, тож удові довелося дуже сутужно, щоб прогодувати себе й сина, тому хлопець і не дістав належної освіти. До того ж, звісно, в жилах у нього тече далеко не шляхетна кров, а от у Барбари, в чому ніскілечки не сумнівалася її мати, в жилах тече найчистіша кров старовинного баронетського роду Мондевілів, і Могунів, і Сівардів, і Піверелів, і Кулліфордів, і Талботів, і Плантагенетів, і Йорків, і Ланкастерів, і один бог знає кого ще, — то хіба не жаль такої крові?

Батько й мати сиділи біля каміна, що завершувався стрільчатою аркою з родинним гербом, і бідкалися вголос — більше леді, ніж сер Джон.

— Збагнути не можу, як могло таке статися нам на старість! — мовив він.

— Кажіть тільки про себе! — відрізала вона, ридаючи. — Адже мені лише сорок один!.. Чому ви не їхали швидше й не наздогнали їх?

А тим часом молоде закохане подружжя, думаючи про кров не більше, ніж про воду в канаві, було безмежно щасливе. Хоча для таких необдуманих вчинків, коли людина

щось робить зопалу, як відомо, мудра доля розподілила різні шаблі щастя; тож першого тижня вони були на сьомому небі від щастя, другого тижня — на шостому, третього — стримані, четвертого — задумливі і так далі; серце пристрасних коханців можна порівняти з зображенням землі в геологічному розрізі, як це іноді описує нам наш достойний голова; спочатку розжарена лава, потім гаряча порода, далі теплий попід, за ним застигла холодна маса. Ці порівняння далі не варто продовжувати. Як би там не було, одного чудового дня сер Джон і леді Гребе отримали від своєї дочки листа, скріпленого її власного маленькою печаткою, а відкривши його, побачили, що то прохання молодого подружжя до сера Джона пробачити їм вчинене, вони ладні навіть впасти на коліна й бути завжди найслухнянішими дітьми.

Тоді сер Джон і його дружина знову сіли біля каміна зі стрільчатою аркою і почали радитись, перечитуючи листа. Правду кажучи, сер Джон Гребе, бідолаха, любив свою дочку і її щастя набагато більше, ніж своє ім'я чи походження; він пригадав усі її дитячі витівки й зітхнув, а що за цей час він уже звик до думки про її одруження, то сказав, що того, що вже сталося, не зміниш, тому гадає, що їм не треба бути з нею дуже жорстокими. Може, Барбара та її чоловік зараз бідують, а як вони можуть лишити свою єдину дитину у скруті?

Зовсім негідано одержали вони слабку втіху. Їм стало достеменно відомо, що один з прадідів простолюдина Віллоуза колись одружився зі спадкоємницею одного цілком розореного аристократичного роду. Отож (такі вже нерозважні родовиті батьки, як часом і багато інших) того ж таки дня написали по адресі, яку їм сповістила Барбара, що вона може повернутися додому разом з чоловіком; вони не заперечують проти його приїзду, не будуть докоряти їй, намагатимуться зустріти якомога краще їх обох і обговорять з ними, як їм найкраще влаштувати майбутнє життя.

Десь за три чи чотири дні дуже пошарпана поштова карета під'їхала до дверей чіне-менорського будинку. Почувши її гуркіт, м'якосерді баронет і його дружина вибігли з дому, ніби то приїхали самі принц з принцесою. Вони були дуже раді, що їхня блудна донька повернулася жива й ціла-цілісінька, — хоч тепер вона була тільки місіс Віллоуз, дружина простолюдина Едмонда Віллоуза. Барбара залилася слізьми каяття, і обом, і чоловікові, й дружині, було так гірко, що й сказати важко, бо за душею у них не було жодної гінеї.

Коли всі четверо трохи заспокоїлись і ніхто й словом не дорікнув молодому подружжю, вони спокійно стали розмірковувати, що їм тепер робити, причому молодий Віллоуз дуже скромно тримався осторонь, поки леді Гребе ласкаво не звернулася до нього.

"Який він красень! — подумала вона про себе. — Не дивно, що Барбара так закохалася в нього".

А він і справді був один з тих вродливців, що будь-коли цілували дівчат. Синя куртка, темно-червоний жилет та сіро-коричневі бриджі підкреслювали бездоганну його поставу. У нього були великі темні очі, стривожені, коли він переводив погляд з Барбари на її батьків, і сповнені ніжністю, коли знову звертав їх до неї; глянувши на

Барбару тепер, коли вона ще вся тремтіла, кожен зрозумів би, чому навіть незворушний лорд Аплендтауерс не зміг лишитися байдужим. Її прекрасне молоде личко, ніби личко красуні з старовинної казки, виглядало з-під сірого загостреного вгорі капелюшка, прикрашеного страусовими пір'їнами, а її маленькі черевички виглядали з-під нижньої піскового кольору спідниці, поверх якої було одягнено червонувато-коричневу сукню. У неї були неправильні, ще майже дитячі риси обличчя, як можна часто бачити на сімейній мініатюрі, ротик, на якому не було сліду пристрасті, і, звичайно, її помилки залежали не від її поганої вдачі, а від нагальних потреб.

Отож вони міркували, що їм далі робити, і хотіли домогтися прихильності тих, від кого вони тепер в усьому залежали, отже, мусили згоджуватися на будь-який захід, аби тільки не дуже для них обтяжливий. Хоча вони й були одружені всього якихось два місяці, вони не стали заперечувати, коли сер Джон запропонував, щоб Едмонд Віллоуз, взявши необхідну кількість грошей, поїхав на рік у подорож по Європі в супроводі вчителя-опікуна, вказівки якого він мав якнайретельніше виконувати, аж поки не стане достатньо вишколеним і в поведінці і поки не досягне рівня, який належить мати чоловікові такої знатної леді, як Барбара. Він має старанно вивчити іноземні мови, манери, історію, придивлятися до побуту, руїн, зрештою до всього, що потрапить йому на очі, аж поки не повернеться, щоб достойно зайняти своє місце поруч з Барбарою.

— А тим часом, — казав лагідно сер Джон, — я приготую вам і Барбарі куточок у Юшолті, де ви поселитесь після повернення. Будинок там невеликий, далеко від шляху, але для молодого подружжя на перший час підійде.

— Та він, здається, не більший за літній будиночок! — втрутилась Барбара.

— Може, не більший за карету, — сказав Віллоуз, — та, чим далі від шляху, тим краще.

— Ми могли б жити й не так відлюдно, — заперечила Барбара вже з меншим запалом. — Звичайно, до нас їздитимуть друзі.

Коли все було обмірковано, то покликали чоловіка, з яким мав подорожувати Едмонд, — людину вельми обдаровану і досвідчену, — і ось одного чудового ранку учитель і учень вирушили у мандри. Серйозною перешкодою для поїздки Барбари з її чоловіком було побоювання, що тоді вся його увага буде прикута до неї і він не зможе належним чином віддавати кожному годину свого часу ознайомленню і вивченню, — аргумент дуже вагомий і незаперечний. Вони домовились про певні дні, коли обмінюватимуться листами. Барбара й Едмонд востаннє поцілувалися на порозі, і карета рушила алеєю попід в'їзною аркою на Великий шлях.

Він написав їй з Гавра, як тільки висадився в цьому порту, лист було доставлено всього за тиждень, бо саме був попутний вітер; він написав їй з Руана, а тоді з Парижа; він описав їй короля і Версальський двір, чудові мармурові статуї і дзеркала цього палацу; писав з Ліона; через досить довгий проміжок часу — з Туріна, розповівши свої небезпечні пригоди, як вони перебиралися через Монсені на мулах і як потрапили в страхітливую снігову бурю, в якій ледь усі не загинули — він, учитель і провідники. А

потім писав їй палкі листи з Італії, і Барбара могла переконатися з цих листів, як з кожним днем розвивається розум її чоловіка; і вона тільки захоплювалася завбачливістю свого батька, який запропонував таким чином надолужити прогалини в освіті Едмонда. Та іноді вона боязко уявляла собі, хоча чоловік її все більше перекопував, що вона не помилилася у своєму виборі, яких би образ могла вона зазнати, отак зопалу вийшовши заміж за нерівню. Вона виїздила дуже рідко; раз чи два рази вона вибралася до давніх друзів і одразу ж відчула зміну у їхньому ставленні до себе — вони поводитися так, ніби хотіли сказати: "Ага, щаслива дружина простого парубка, що, спіймалась!"

Едмонд писав і далі теплі листи, зрештою, навіть ще більш пристрасні, ніж її листи до нього. Барбара відчувала, як вона все дужче байдуже до чоловіка; і, як добра й чесна жінка, жахалася цього і страждала, бо дуже хотіла бути йому вірною і чесною. Вона була так цим стурбована, що молилася, аби серце її потеплішало, і нарешті написала чоловікові, щоб він прислав їй з Італії, де він зараз перебував, свій портрет, нехай навіть мініатюру, щоб вона могла дивитися на нього щодня і щохвилини і ніколи не забувати любі риси.

Віллоуз охоче відповів, що зробить навіть більше, ніж вона просить: він потоваришував з одним скульптором у Пізі, того скульптора дуже цікавив він і його життя, і він замовив цьому майстру своє погруддя з мармуру, яке вишлють одразу ж, як тільки буде завершена робота.

Барбарі ж нетерпеливилось отримати портрет негайно, та вона не стала заперечувати проти того, що доведеться зачекати; а в наступному листі Едмонд написав їй, що скульптор, нічого йому не кажучи, вирішив різьбити не погруддя, а мармурову статую в людський зріст, бо якнайкраще хотів показати свою майстерність англійській знаті. Робота йшла успішно й швидко.

Тим часом увага Барбари поступово почала переключатися на хатні турботи, пов'язані з Юшолтлоджем, будиночком, який її добросердний батько готував для них до повернення її чоловіка. То був невеликий котедж, збудований у формі особняка, оточений дерев'яною галереєю, з центральним холлом і кімнатками, крихітними, мов комірчини. Він був розташований на схилі так самотньо і серед такої гущавини, що птахи, які там жили, співали не в той час, як інші, бо не могли відрізнити дня від ночі.

Барбара часто навідувалась до цього лісового будиночка, поки його лагодили. Хоч будиночок містився посеред густого молодого лісу, але недалеко від нього проходив Великий шлях, і одного разу Барбара побачила крізь огорожу, як по ньому їхав лорд Апленттауерс. Він чемно до неї привітався, хоч і з властивою йому скутістю і напруженістю, і поїхав далі, не спиняючись. Барбара вернулася додому і не переставала молитися про те, щоб їй ніколи не довелося розлюбити свого чоловіка. Після цього випадку вона ослабла і довгий час не виїжджала з дому.

Рік, визначений для Едмондової освіти, розтягся на чотирнадцять місяців, будиночок уже готовий був прийняти його з Барбарою у свої кімнати, як ось, замість звичного для неї листа від чоловіка, прийшов лист на ім'я сера Джона Гребе,

написаний рукою Едмондового вчителя, який сповіщав про страшне лихо, що скоїлося з ними у Венеції. Минулого тижня вони з містером Віллоузом пішли під час карнавалу до театру подивитися італійську комедію, коли через необережність одного з служників, який знімав нагар зі свічок, театр зайнявся і згорів дощенту. Мало хто загинув завдяки надлюдській мужності деяких глядачів, які виносили з полум'я потерпілих, що втратили свідомість, і серед всіх тих, хто ризикував власним життям, найбільш героїчно поведився містер Віллоуз. Коли він вп'яте повернувся, щоб винести із зали театру потерпілих, кілька палаючих балок звалилися на нього, і він уже не зміг вибратися. Та, дякувати провидінню, його відкопали ще живим, хоч і страшенно обгорілим; і, також завдяки лише чуду, він, здається, виживе, бо має напрочуд здоровий організм. Та ще йому надали допомогу кілька досвідчених хірургів. Писати він, звичайно, не міг. Наступну звістку вони отримають або з найближчою поштою, або через когось з оказією.

Опікун не описував детально страждань бідолашного Віллоуза, але, тільки-но отримавши звістку, Барбара уявила собі, як тяжко має страждати її чоловік, і її першим порухом було негайно мчати до нього, та, коли вона трохи розміркувала, ця подорож їй видалася неможливою. Здоров'я у неї вже було не таке, як раніше, і гнати кіньми через всю Європу в цю пору року чи плисти на вітрильнику через Біскайську затоку було нерозумно і нічим не могло виправдатись. Та все ж вона була стурбована і поривалася їхати, поки не прочитала в приписці вчителя до листа що і він категорично заперечує проти такого кроку, якщо про нього постане питання, тієї ж думки були й лікарі. І, хоч товариш Віллоуза утримався від пояснення причин, вони згодом цілком з'ясувалися.

Справа в тому, що найстрашніші рани від опіків дістали обличчя і голова — саме те прекрасне обличчя, яке завоювало її серце, — а вчитель і лікарі знали, що зустріч такої чутливої молоді жінки з чоловіком до того, як рани загояться, завдасть їй більших страждань, ніж йому задоволення від її турбот.

Леді Гребе необережно мовила вголос те, про що сер Джон та Барбара думали, але не наважувались сказати.

— Розумію, що це надто тяжко для тебе, бідненька Барбаро, адже про те єдине цінне, що він мав і чим можна було б пояснити твій необдуманий крок, — про його прекрасне обличчя доводиться забути, і тепер тобі нічим не вдасться виправдати свою поведінку в очах світу. Шкода, що ти не одружилася з іншим, дуже шкода! — і леді тяжко зітхнула.

— Він незабаром одужає, — мовив батько, щоб якось її потішити.

Хоч і зрідка чула Барбара такі зауваження, але й цього було досить, щоб вона відчула, що опинилася в неприємному становищі. Вона вирішила більше про це нічого не слухати і разом зі своїми служницями переселилася до вже відремонтованого і умебльованого будиночка в Юшолті, де вона вперше відчула себе господинею дому, який після повернення чоловіка належатиме тільки їм. Через кілька нестерпно довгих тижнів Віллоуз окріп настільки, що вже зміг сам, хоч і з великими зусиллями, написати їй дуже ніжного листа, в якому докладно розповів про свої страждання. Яке щастя,

писав Едмонд, що він не втратив цілком зір, він, дякувати богові, бачить одним оком, бо на друге осліп повністю. З тих стислих слів, якими він описав свій стан, Барбара могла здогадатися, яким жахливим було те, що сталося. Віллоуз дякував Барбарі, яка запевняла його, що ніщо не зможе змінити її ставлення до нього, але побоювався, що вона ще цілком не усвідомила, як страшно змінилося його обличчя, і невідомо, чи вона навіть впізнає його. Та, незважаючи ні на що, він кохає її ще гарячіше, ніж раніш.

З цього листа Барбара зрозуміла, як багато криється за його побоюваннями. У відповідь вона написала, що повністю віддається на волю долі і рада буде бачити його, яким би він до неї не з'явився. Вона розповіла йому, в яке чудове гніздечко для спільного життя вона перетворила їхній будиночок, але й словом не згадала про те, як тяжко їй було дізнатися, що його прекрасне обличчя спотворене. Не написала вона також і про своє дивне почуття відчуження до нього, бо ті кілька тижнів, що вони їх прожили разом, були набагато коротші за довгий час його відсутності.

Повільно линув час, аж поки Віллоуз одужав настільки, що міг повернутися додому. Він зійшов на берег у Саутгемптоні і звідти написав до Юшолта. Барбара домовилася виїхати йому назустріч до Лорнтонського заїзду, на те саме місце між Форестом та Чейсом, де він колись увечері чекав години їхньої втечі. Вона дісталася туди в призначений час маленьким візком, що його подарував їй на день народження батько спеціально для її нового господарства. Приїхавши до заїзду, вона відправила візок у масток, бо назад вони домовилися їхати разом з чоловіком найманою, каретою.

В цьому придорожньому шинку ніщо не було передбачено для зручності леді, тож вона вирішила пройтися по свіжому повітрю цього чудового червневого вечора вздовж шляху, виглядаючи чоловіка. Та з кожною великою хмарою куряви, що з'являлася вдалині і, наближаючись, поступово розвіювалась, виявлялося, що то екіпаж, а не поштова карета, якою мав приїхати її чоловік. Минуло вже дві години після домовленого часу, і Барбара стала побоюватись, що через несприятливий вітер у протоці цієї ночі він не приїде.

Чекаючи на чоловіка, вона відчувала якусь невиразну тривогу, швидше якийсь неспокій, ніж страх; той напружений стан невизначеності, в якому вона перебувала, межував одночасно і з розчаруванням, і з полегкістю. Вона прожила всього півтора місяця з не дуже освіченим, але надзвичайно вродливим чоловіком, якого вона не бачила вже майже півтора року, а після того нещастя він так змінився зовні, що вона навряд чи й упізнає його. Чи ж треба дивуватися її складному душевному стану?

Та зараз найважливішим для неї було якось вибратися з Лорнтонського заїзду, бо її становище ускладнювалось. Як і на більшість своїх вчинків, на цю подорож Барбара зважилась без зайвих роздумів. Сподіваючись, що поштовою каретою чоловіка доведеться чекати всього кілька хвилин, а тоді вона зразу ж сяде в неї і повернеться разом з чоловіком, вона не вагаючись лишилася одна, відіславши додому свій маленький візок. А тепер зрозуміла, що її добре знають в окрузі, і ця її зустріч чоловіка, що його так довго тут не було, викликала неабияку цікавість. Помітила, що з вікон заїзду за нею спостерігає набагато більше очей, ніж вона могла уявити. Барбара вже зовсім

зважилась вертатися додому, найнявши перший-ліпший екіпаж з тих, що стояли біля корчми, коли це, востаннє поглянувши на шлях, над яким уже залягли сутінки, вона помітила зовсім близько ще одну хмару куряви.

Вона спинилась; карета порівнялася з заїздом і, мабуть, поїхала б далі, якби ті, хто був у ній, не помітили її самотньої постаті, що застигла в чеканні. Коні спинилися неподалік.

— Ви тут, та ще й одна, пані Віллоуз? — мовив лорд Апленттауерс, бо то був його екіпаж.

Вона пояснила йому, чому стоїть зараз тут сама на шляху, а тому, що він їхав у напрямку до її будинку, згодилась, щоб він її підвіз. Спочатку розмова їхня була безладна і уривчаста, та, проїхавши мильо чи дві, Барбара з подивом зауважила, що говорить з графом щиро і навіть з теплотою: її балакучість була цілком природним наслідком теперішнього її життя — її самотності, до якої спричинилося це дивне одруження; та й чи буде хто відвертіший за жінку, з якою несподівано почали розмову, а до того вона наклала на себе обітницю стриманості. І її щире серце так і тіпалося в грудях, коли, відповідаючи на графові каверзні питання, чи, швидше, натяки, Барбара з полегкістю звірила йому свої неспокійні думки. Лорд Апленттауерс підвіз її до самісінького ганку, хоч для цього довелося зробити гак у три милі, а коли граф допомагав їй зійти з карети, Барбара почула, як він прошепотів з суворим докором:

— Цього не було б, якби ви послухались мене!

Вона не відповіла й слова і зайшла в будинок. А тоді цілісінький вечір шкодувала все більше й більше, що дозволила собі отак щиро говорити з лордом Апленттауерсом. Але ж він заскочив її так несподівано. Якби лишень вона могла передбачити цю зустріч, як обережно вона поводитимася б! Вона просто була у відчаї, коли згадувала про свою нестриманість, і, тяжко караючись, вирішила сидіти аж до півночі, бо думала, що Едмонд таки приїде; вона наказала, щоб вечерю для нього лишили на столі, хоча він міг приїхати завтра.

Минала година за годиною, а в Юшолтлоджі і довкола нього залягла мертва тиша, яку порушував лише шелест дерев; аж ось десь близько півночі вона почула стукіт копит і коліс, що наближався до будинку. Знаючи, що це може їхати тільки її чоловік, Барбара одразу кинулась, щоб зустріти його. І все ж, спинившись внизу, вона відчула легке запаморочення, — адже стільки змін сталося за той час, як вони не бачилися! А після випадкової зустрічі з лордом Апленттауерсом його голос і образ переслідували її, витісняючи з внутрішнього світу її переживань спогади про Едмонда, її чоловіка.

Та все ж вона рушила до дверей, і наступної миті через поріг ступив чоловік, лише силует якого вона впізнала, все інше було чуже. Чоловік був закутаний у просторий чорний плащ, на його голові був капелюх з широкими крисами, і це робило його схожим швидше на іноземця, ніж на молодого англійця, яким вона його запам'ятала. Коли він став у колі світла, яке падало від лампи, вона з подивом і майже з жахом побачила маску в нього на обличчі. Спочатку вона не звернула на це уваги — в кольорі маски не було нічого такого, що могло б наштотувати випадкового спостерігача на

думку, що перед ним щось інше за звичайне людське обличчя.

Він, очевидно, помітив, як здригнулась вона від переляку при його незвичайному вигляді, бо відразу ж сказав:

— Я не хотів з'являтися в такому вигляді перед вами, гадав, що ви вже спите. Яка ви ласкава, любя Барбаро!

Він обійняв її, але не насмівся поцілувати.

— О Едмонде, невже це ви? Чи це може бути? — скрикнула вона, заламуючи руки, хоч з постави й рук вона вже пізнала свого чоловіка, але голос був зовсім не схожий на його колишній голос, він говорив так приглушено, що здавався їй зовсім чужим.

— Я вдягся так, щоб сховатися від цікавих очей служників заїзду та й інших людей, — мовив він глухим голосом. — Почекайте, я відішлю карету і за мить вернуся.

— Ви зовсім один?

— Зовсім. Товариша я лишив у Саутгемптоні.

Карета рушила від будинку, коли Барбара входила до їдальні, де на нього чекала вечерея; невдовзі він повернувся. Едмонд вже встиг зняти плащ і капелюх, і тільки маска лишилася в нього на обличчі; тепер Барбара могла роздивитися, що зроблено її на спеціальне замовлення з якоїсь дуже еластичної тканини, схожої на шовк, забарвленої під колір шкіри; на лобі вона щільно й цілком природно прилягала до волосся, і була справді чудово зроблена.

— Барбаро, ви дуже змарніли, — мовив він, знімаючи рукавицю і беручи її за руку.

— Так, я справді хворіла, — відказала вона.

— Цей гарний будинок належить нам?

— Нам. — Вона майже не усвідомлювала, що каже, бо рука, з якої він зняв рукавицю, щоб взяти її за руку, була дуже скалічена, без одного чи двох пальців, а з-під маски на неї блиснуло тільки одне око.

— Я віддав би все на світі, любя, щоб поцілувати вас зараз, цієї ж миті! — провадив він далі з похмурою пристрасстю. — Але я не можу цього зробити в масці. А чи слуги вже сплять?

— Так, — відповіла вона. — Але я їх покличу, якщо треба. Може, ви б хотіли повечеряти?

Він відказав, що хотів би чогось перекусити, але не треба нікого кликати в такий час. Тоді вони підійшли до столу й посідали одне проти одного.

Хоч як була стривожена Барбара, а все ж помітила, що чоловік її тремтить більше, ніж вона, ніби побоюючись того враження, яке він справив, а може, ще й справить на неї. Він підсунувся ближче і знову взяв її за руку.

— Мені зробили цю маску у Венеції, — почав він несміливо, не знаючи, що казати далі. — Кохана моя Барбаро, любя моя дружино, чи думаєте ви, що витримаєте, коли я зніму її? Ви не розлюбите мене, правда ж?

— О Едмонде, звичайно, я витримаю, — відповіла вона. — Те, що сталося з вами, — наше нещастя, але я готова до цього.

— Ви справді певні, що готові?

— Звичайно. Адже ви мій чоловік.

— Чи справді ви певні, що ніщо вас не вразить? — повторив він уривчастим від хвилювання голосом.

— Думаю, що цілком певна, — кволо відповіла вона.

Він похитав головою.

— Сподіваюсь, сподіваюсь, що ви справді готові до цього, — прошепотів він.

Запала мовчанка, і в цій тиші здавалося, що годинник на стіні передпокою аж гримить. Він трохи відвернувся, щоб зняти маску. Барбара, затамувавши подих, слідкувала за його рухами, які здавалися їй надто повільними, вона дивилася на нього якийсь час, потім відвернулася, а коли він нарешті зняв маску, вона заплющила очі, таке жахливе видовище постало в неї перед очима. Її пересмикнуло від жаху; та хоч як вона не злякалась, а все ж примусила себе ще раз на нього подивитись, стримуючи крик, який ледь-ледь не зірвався з її пополотнілих уст. Та, не маючи більше сил на нього дивитися, Барбара впала додолу з стільця, затуляючи очі.

— Ви не можете дивитися на мене! — простогнав він у розпачі. — Я надто страшний навіть для того, щоб ви могли знести мій вигляд! Я знав це; і все ж сподівався, що буде інакше. О, яка жорстока доля — хай буде проклята майстерність венеціанських лікарів, які врятували мені життя!.. Розплющ же очі, Барбаро, — казав він благаючим голосом, — добре подивись на мене. Скажи, що я тобі відразливий, якщо я тобі гидкий, тоді раз і назавжди вирішимо наші стосунки!

Його бідолашна дружина страшним зусиллям волі змусила взяти себе в руки. Це ж її Едмонд, він не винен; він так страждав. На короткий час відданість чоловікові допомогла Барбарі, і вона, як він і просив, знову звела очі і ще раз глянула на ці рештки людини, на це спотворене, обвуглене тіло. Але й одного погляду було занадто. Мимоволі вона знову відвела очі і здригнулася.

— То як ви думаєте, я вам не гидкий? — спитав він. — Відповідайте, так чи ні? Чи зможете ви стерпіти біля себе такого каліку, вихідця з того світу? Гарненько подумайте, Барбаро. Такий став ваш Адоніс, ваш незрівнянний чоловік!

Бідолашна леді заціпеніла, не зводячи з нього очей. Якийсь панічний переляк геть витіснив усі її природні почуття відданості, кохання й жалю, у неї було таке відчуття крижаного жаху, ніби перед нею стояла примара. Барбара ніяк не могла повірити, що то її обранець, чоловік, якого вона кохала; він перетворився на якусь потвору, зовсім не схожу на звичайну людину.

— Ні, ви зовсім мені не гидкий, — мовила вона, тремтячи з жаху. — Але я так злякалася, це так несподівано! Мені треба опам'ятатись. Може, ви повечеряєте? А я тим часом піду до своєї кімнати, спробую повернути моє давнє почуття до вас. То можна лишити вас одного на хвилину? Отже, я спробую!

І, не чекаючи на його відповідь, уникаючи дивитись на нього, перелякана жінка кинулась до дверей і вибігла з кімнати. Вона чула, як він сів до столу, ніби щоб взятися до вечері, хоча один тільки бог відає, який уже там апетит після такої зустрічі, що підтвердила найгірші передчуття. Збігши нагору сходами і опинившись у своїй кімнаті,

вона впала біля ліжка, сховавши обличчя в покривало.

Вона лежала так деякий час. Спальня була над їдальнею, і невдовзі, стоячи на колінах, Барбара почула, як Віллоуз відсунув стілець і встав, щоб іти до передпокою. За п'ять хвилин ця потвора, мабуть, підніметься сходами, і знову постане перед нею його страхітливе обличчя, — але ні, то не її чоловік! Самотня цієї ночі, без служниці чи подруги, яка б її підтримала, Барбара втратила будь-яке самовладання. Як тільки вона почула його кроки на сходах, навіть не накинувши нічого на плечі, випурхнула з кімнати, кинулась галереєю до запасних сходів, збігла з них і, розпахнувши двері до саду, кинулась геть. Вона ледь усвідомлювала, що робила, поки не опинилася в оранжереї, зіщулившись біля підставки для квітів.

Тут вона й залишилася: її великі сполохані очі напружено вдивлялися в сад через скло оранжереї; спідниці свої вона попідбирала, боячись полівок, які іноді сюди навідувалися. Барбара побоювалася, що кожної миті почуються кроки, яких вона мала б палко чекати, і заговорить голос, що мав би звучати, як музика для її душі. Та Едмонд Віллоуз не прийшов. В цю пору року ночі дуже короткі, і незабаром розвиднілося, зійшло сонце. При денному світлі їй було вже не так страшно, як вночі. Вона подумала, що може піти до нього і змусити себе звикнути до його обличчя.

Отже, молода жінка, що стільки настраждалась, прочинила двері оранжереї і пішла назад тією ж дорогою, якою недавно сюди бігла. Її бідолашний чоловік, мабуть, зараз спить, адже подорож його була така довга, і вона проскочила до будинку якомога тихіше. Там усе було так, як вона залишила, та коли Барбара пошукала поглядом у передпокої його плащ і капелюх, їх не було, так само як і маленької скриньки, яку він привіз з собою, лишивши весь багаж у Саутгемптоні. Вона набралась сміливості і зійшла сходами нагору; двері спальні були відчинені, так, як вона їх залишила. Вона боязко огледілась, — постіль не була зім'ята. Може, він приліг на канапі в їдальні. Кинулась вниз до їдальні, — його не було й там. На столі біля його незайманої тарілки вона помітила записку, написану нашвидкуруч на аркушику, вирваному з кишенькової книжечки. Вона в ній прочитала:

"Кохана навек дружино, я передбачав те враження, яке справить на вас моя жахлива, гидка зовнішність. І все ж у мене була надія, що може статися інакше. Звичайно, сподіватись чогось іншого було просто божевілля. Я розумів, що ніяке людське кохання не зможе пережити такого жаху. Визнаю, я думав, що ваше кохання — кохання *божественне*; та після такої довгої розлуки не могло лишитися у вас досить сердечності, щоб побороти першу природну відразу. Цей експеримент мені не вдавсь. Я не звинувачую вас; може, так навіть краще. Прощайте. Я їду з Англії на рік. Через рік побачимось, якщо буду живий. Тоді зможу переконатися у щирості ваших почуттів; якщо ж за цей час все складеться не на мою користь, ми розлучимось назавжди. *Е. В.*"

Очунявши від здивування, Барбара відчула такі докори сумління, що подумала, ніби їй немає прощення. В її очах він був уже не потворою, на яку страшно дивитися, а нещасним створінням, беззахисним, як дитина. Першою думкою її було кинутись за ним, благодати повернутись. Але, розпитавшись, вона дізналася, що ніхто його не бачив.

Едмонд зник непомітно.

До того ж як забути те, що трапилось минулої ночі? Її жах був дуже помітний, а він був не такою людиною, щоб його могли переконати будь-які намагання виконати свій обов'язок. Вона поїхала до батьків і розповіла їм про все, що сталося, та невдовзі про це знали вже не тільки рідні.

Минув рік, а Едмонд не повернувся; всі сумнівалися, чи він ще живий. Барбара гірко каялася, що не змогла тоді подолати свою відразу, вона хотіла побудувати капличку чи спорудити пам'ятник і присвятити все своє життя богоугодним справам, добродійності. Нарешті з цим питанням звернулася вона до пастора, який блискуче виголошував недільні проповіді з амвона. Та він лише пригладив перуку і постукав пальцями по табакерці: так збайдужіли тоді люди до релігії, що ні боковий неф храму, ні каплички, ні портики, ні східне вікно, ні десять заповідей господніх, ні лев з однорогом чи мідні підсвічники не могли змусити грішні душі приносити дари церкві, — в цьому минуле століття дуже відрізняється від наших благословенних часів, коли постійні заклики до жертвувань на такі цілі потрапляють у благодатний ґрунт, і всі церкви блищать, як нові монетки. А через те, що бідолашна леді не змогла полегшити докорів сумління таким способом, вона вирішила бути хоча б милосердною, і невдовзі щоранку їй на радість біля її воріт збиралися найобідраніші, найледачіші, найп'яніші, найлицемірніші і найнікчемніші волоцюги, які тільки є на божому світі.

Та людське серце скидає тугу, як плющ, що в'ється по стіні, скидає старе листя, тож з часом, не одержуючи ніяких звісток від чоловіка, Барбара могла сидіти незворушно, коли мати і друзі казали в її присутності: "Ну що ж, те, що сталося, — все на краще". Вона й сама почала так думати, бо навіть і тепер не могла спокійно згадувати ту скалічену, спотворену істоту, якою став її чоловік, хоча іноді її думка линула до перших днів їх одруження, до юнака, що був тоді поруч з нею, і тоді вона відчувала ніжність, яка була б ще міцніша, якби він був тут зараз живий. Вона була молода й недосвідчена і ще й досі не виросла з віку дівчачих каверзувань.

Та Віллоуз не повертався, отож, згадуючи його обіцянку ще повернутися, якщо буде живий, і знаючи, що він завжди дотримував слова, Барбара вирішила, що його вже немає на світі. Так вважали її батьки, так вважала ще одна людина — той мовчазний чоловік з непохитною твердістю, з незмінним виразом на обличчі, що чатував, мов семеро вартових, коли здавалося, ніби він спить так міцно, як ті фігури, що були висічені на його родинному склепі. Лорду Аплендтауреру ще не було й тридцяти, але він уїдливо бурчав, мов шістдесятирічний дід, коли заходила мова про Барбарин переляк і її втечу в ніч повернення чоловіка та Едмондів швидкий від'їзд. У нього не було ніякого сумніву, що Віллоуз, якби був живий, незважаючи на болючу образу, обов'язково з'явився б через рік до своєї світлою дружини.

Барбара, залишившись одна, залишила будинок, приготований батьком для неї й чоловіка, і повернулася жити до Чінеменора, де жила ще дівчиною. Потроху випадок з Едмондом Віллоузом став здаватися кошмарним сном, і згодом, коли місяці стали складатися в роки, дружба лорда Аплендтаурерса з мешканцями Чіне, що дещо охолола

після Барбариної втечі з Едмондом, значно міцніла, і граф став часто наїздити в маєток. Найменша зміна чи якесь нововведення в Ноллінвудхолі, де він жив, не обходилося без того, щоб він не з'їздив у Чіне за порадою до свого приятеля сера Джона; часто зустрічаючись з лордом Аплендтауерсом, Барбара звикла до нього і стала розмовляти з ним зовсім невимушено, як з братом. Більше того, вона стала дивитись на нього як на людину, з думкою якої слід рахуватися, до суджень якої слід дослухатись і розважливість якої слід поважати; і, незважаючи на те, що його суворість в суді до браконьєрів, контрабандистів та кишенькових злодіїв була загальновідома, Барбара вважала, що більша частина з того, що кажуть про графа, вигадки недобрих людей.

Так вони й жили, час відсутності її чоловіка став вимірюватись роками, і ніхто вже не сумнівався в тому, що його немає в живих. Байдужі, без пристрасті, нові залицяння лорда Аплендтауерса вже не здавалися недоречними. Барбара його не кохала, але вдачею вона була подібна до духмяного горошку та інших в'юнких рослин, яким для того, щоб рости вгору й цвісти, треба опертися об щось міцніше за їх власне стебельце. До того ж тепер вона постаршала і міркувала собі, що людина, предки якої знищили полчища сарацин, звільняючи гроб господній, більш достойна в очах світу, аніж та, що тільки й може з певністю твердити, ніби її батько й дід респектабельні міщани.

Сер Джон при нагоді сповістив їй, що вона може офіційно вважати себе вдовою; і, зрештою, лорд Аплендтауерс таки домігся свого — вона стала його дружиною, хоч так ніколи й не визнала, що кохає його так, як кохала Віллоуза. В дитинстві я знав одну стару леді, мати якої бачила це весілля, то вона розповідала, що лорд та леді Аплендтауерс ввечері виїхали з дому Барбариних батьків каретою, запряженою четвіркою коней, і що Барбара була вбрана в зелену, розшиту сріблом сукню, на голові у неї був яскравий капелюшок з пером — важко навіть уявити собі щось більш крикливе. Зелений колір аж ніяк не був їй до лиця, більше того, графиня мала вигляд блідий і втомлений. Після весілля чоловік відвіз її до Лондона, де вона розважалася цілий сезон; а тоді вони повернулися до Ноллінвудхола. Так минув рік.

Перед весіллям її чоловік, здавалося, мало турбувався тим, що вона не може палко його покохати.

— Стань лише моєю, і я з усім цим змирюсь, — казав він. Та зараз ця відсутність теплоти з її боку, здавалося, дратувала його, лорд затаїв образу, і це спричинилося до того, що вони, бувало, годинами сиділи в болісному мовчанні, коли лишалися вдвох. Після смерті лорда Аплендтауерса титул мав перейти до одного з далеких родичів, який, як і більшість людей та речей, не становив винятку з того, до чого граф відчував неприязнь, тож він зосередив свої думки на тому, щоб мати собі спадкоємця. Він дуже картав її, що вона ніяк не може стати матір'ю, і допитувався, задля чого вона взагалі живе.

Якось одного дня свого нерадісного життя леді Аплендтауерс несподівано отримала листа, адресованого їй як до місіс Віллоуз. Скульптор із Пізи, нічого не знаючи про її другий шлюб, повідомляв, що статуя містера Віллоуза в натуральний

зріст, яку, від'їжджаючи, Едмонд наказав зберігати, поки він не пришле за нею, все ще стоїть у його майстерні. Тому що за роботу йому повністю не заплатили і статуя займає надто багато потрібного йому місця, скульптор хотів би, щоб з ним розраховалися і сповістили, куди надіслати скульптуру. В цей час у графині почали з'являтися невеликі таємниці (дрібні, звичайно) від чоловіка, що були викликані все більшою відчуженістю між ними. Барбара відповіла на листа, не сказавши про нього чоловікові, надіслала решту грошей скульптору, написавши, щоб він негайно вислав статую.

За кілька тижнів до того, як скульптура прибула до Ноллінвудхола, за дивного збігу, вона отримала першу достовірну звістку про Едмондову смерть. Він помер кілька років тому на чужині, через півроку після того, як вони розлучилися. Він тяжко страждав від розлуки, до якої додалася ще й моральна депресія, це все спричинилося до його смерті, — він не зміг побороти навіть легкої недуги. Звістку цю надіслав якийсь родич Віллоуза з іншого кінця Англії. Лист був короткий і офіційний.

Її смуток набрав форми глибокого співчуття до його нещастя і докорів собі за те, що вона так ніколи й не змогла збороти в собі відразу, згадуючи, яким вона бачила його востаннє, і порівнюючи з тим, яким він був раніше. Жалюгідна істота, що відійшла до іншого світу, ніколи не була для неї її Едмондом. О, якби вона тільки могла побачити його таким, як вперше! Ось про що думала Барбара. Тільки через декілька днів, під час сніданку, Барбара і її чоловік побачили, як до заднього крила будинку під'їхав віз, запряжений двома кіньми, на якому лежала велика скриня з написом "скульптура", а незабаром їм сказали, що скриню привезено для господині.

— Що це може бути? — спитав лорд Аплендтауерс.

— Це статуя бідолашного Едмонда, яку мені до цього часу не прислали, — відказала Барбара.

— Де ж ви хочете її поставити? — поцікавився граф.

— Я ще не вирішила, — відказала графиня. — Принаймні поставлю так, щоб вона вам не заважала.

— О, вона мені зовсім не заважатиме, — заперечив він.

Коли статую розпакували в задній кімнаті будинку, обоє прийшли подивитися на неї. Скульптура була в людський зріст, з найкращого каррарського мармуру. Вона зображала Едмонда Віллоуза в усій його природній красі таким, як він був перед розлукою з нею, коли вирушав у подорож, — взірець чоловіка, кожна лінія, кожен вигин тіла якого були досконалі. Дивувала виняткова схожість скульптури з живим Віллоузом.

— Це сам Феб-Аполлон, — зауважив граф Аплендгауерс, який ніколи до цього не бачив ні самого Віллоуза, ні його портретів.

Барбара не чула його. Як зачарована, стояла вона перед своїм першим чоловіком, ніби не усвідомлювала, що поруч з нею стоїть її другий чоловік. З пам'яті її зникли спотворені риси Віллоуза; ця чудова істота була чоловіком, якого вона дійсно кохала, його, а не те жалюгідне створіння, яке вона бачила пізніше і не змогла себе примусити бачити в ньому цей улюблений образ.

Так вона стояла, аж поки лорд Аплендтауерс грубо не сказав:

— Що ж, ви так і стоятимете тут цілий день, молячись на нього, як на ідола?

При цих словах Барбара здригнулась.

До цього часу її чоловік навіть не підозрював, що Едмонд Віллоуз був такий красень, і він подумав, як дуже він міг би ревнувати багато років тому, якби знав тоді Віллоуза. Повернувшись додому після обіду, він побачив, що дружина його знову стоїть перед скульптурою в галереї, куди ту перенесли.

Вона замріяно дивилася на неї, як і вранці.

— Що це ви робите? — спитав він.

Здригнувшись, вона обернулася.

— Дивлюся на свого чоло... на статую, чи ж гарно вона зроблена, — відказала вона, затинаючись. — Хіба цього не можна робити?

— Не бачу причин для цього, — сказав він. — Що ви збираєтесь робити з цією потворною скульптурою? Вона не може тут довше стояти.

— Я й не хочу, щоб вона тут була, — відповіла вона. — Знайду для неї інше місце.

В будуарі у неї була глибока ніша, і, коли граф наступного тижня на кілька днів поїхав з дому, вона найняла в селі майстрів, які за її вказівкою зробили до цієї ніші легенькі двері. До молільні, яка утворилася таким чином, перенесли скульптуру. Двері Барбара замкнула на замок, ключ від якого весь час тримала при собі.

Коли чоловік повернувся, він побачив, що статуї більше немає в галереї, і, вирішивши, що її прибрали з поваги до його почуттів, більше про неї не розпитував. Та часом він став помічати щось таке у виразі дружини, чого раніше не було. Він не міг зрозуміти, що це таке, це було якесь безмовне обожнювання, Барбара ніби непомітно погарнішала. Він не міг здогадатися, куди поділася скульптура, цікавість його все більше зростала, і він став нишпорити всюди, аж поки, думаючи про Барбарину кімнату, він не напав на слід. Коли він постукав до неї, він почув, що хтось причинив двері, повернув у них ключ, та, коли він ввійшов, дружина сиділа за роботою — вона плела. Лорд Аплендтауерс помітив недавно пофарбовані двері на місці, де була ніша.

— Ви, виявляється, зайнялися перебудовою у мою відсутність, Барбаро, — зауважив він байдуже.

— Так, Аплендтауерсе.

— І для чого ви поставили таку незграбну переборку, яка псує витончену арку алькова?

— Мені потрібна була затишніша кімната; я думала, якщо це мій покій...

— Ну, гаразд, — погодився граф. Тепер лорд Аплендтауерс знав, де сховано статую молодого Віллоуза.

Якось вночі, чи, швидше, на світанку, прокинувшись, він побачив, що графині біля нього немає. Лорд не був людиною хворобливої уяви і тому знову заснув, не задумуючись над цією подією, а наступного ранку він і зовсім про це забув. Та через кілька ночей трапилося те саме. Цього разу граф теж прокинувся, та, перш ніж він вирушив на пошуки дружини, вона сама зайшла до спальні, в халаті, з запаленою

свічкою в руках, яку вона згасила, підійшовши до ліжка, думаючи, що він спить. По її уривчастому диханню він міг здогадатися, що вона чимось дуже схвильована; але навіть і цього разу він не зізнався, що бачив її. Тільки коли вона лягла поруч, він, вдавши, немов тільки що прокинувся, спитав її про щось незначне.

— Так, Едмонде, — відказала вона байдуже.

Лорд Аплентдауерс впевнився, що Барбарині дивні відлучення траплялися частіше, ніж він помітив, і вирішив слідкувати за нею. Наступної ночі близько півночі він вдав, що міцно заснув, і невдовзі зауважив, як вона нишком встала і в темряві вислизнула з кімнати. Він накинув якусь одежину й пішов назирці. В кінці коридора, звідки шум викрешування вогню не міг долинути до того, хто в спальні, вона запалила свічку і пройшла до свого будуара. Граф стояв у одній з порожніх кімнат, а потім рушив за нею. З пирога будуара він помітив, що двері до піші відчинено і там, міцно обійнявши руками свого Едмонда за шию, Барбара цілує губи статуї. Шаль, яку вона накинула поверх нічної сорочки, сповзла з плечей, і в довгій білій сукні, з блідим обличчям, жінка була схожа на ще одну білосніжну статую, яка припала до першої в поцілунку. Між цілунками вона ніжно шепотіла до статуї, наче дитина:

— Мое єдине кохання, яка я була жорстока до тебе, мій незрівнянний, любий, такий добрий і щирий, я завжди була тобі вірна, хоч може здатися, що я зрадила! Я весь час думаю про тебе, мрію про тебе і в довгі нудні дні, і в нічні години! О Едмонде, я навек твоя!

Ці слова, а також ридання, гарячі сльози, розтріпане волосся, свідчили про палкість почуттів його дружини, про що лорд Аплентдауерс і мріяти не міг, володіючи нею.

"Еге, — подумав він собі, — так ось куди ми зникаємо, ось де гине моя мрія про спадкоємця! На це справді варто подивитися!"

Лорд Аплентдауерс хитрував, коли прагнув чогось добитися, хоч зараз він навіть не подумав про найпростіший спосіб — виявити ласку до дружини. Та він не зайшов до кімнати, щоб впіймати її на гарячому, як вчинив би чоловік грубий, ні, він так само тихо, як і виходив перед цим, повернувся до спальні. Коли графиня повернулася, тремтячи від сліз і щойно пережитого, він вдав, що міцно спить. Наступного дня свої щоденні справи він розпочав з того, що розпитав, де живе вчитель, який подорожував з першим чоловіком його дружини. Він дізнався, що той вчителює в школі, недалеко від Ноллінвуда. При першій можливості лорд Аплентдауерс поїхав, щоб поговорити з ним. Шкільний вчитель був дуже зворушений відвідинами такого поважного сусіди і був готовий розповісти все, про що його світлість хотів би дізнатися.

Побалакавши трохи про школу і шкільні справи, гість зауважив, що вчитель, здається, колись довго подорожував з бідолашним містером Віллоузом і був з ним, коли трапилось нещастя. Він, лорд Аплентдауерс, хотів би знати, що тоді сталося насправді, і вже давно збирався про це розпитати. От тоді граф не тільки почув з вуст очевидця те, що хотів знати; їхня розмова стала інтимнішою, і учитель намалював на папері спотворену голову й обличчя і, сумно зітхаючи, пояснив різні деталі малюнка.

— Він мав бути дуже потворний і страшний, — мовив лорд Аплендтауерс, беручи малюнок. — Ні носа, ні вух!

Коли графиня поїхала провідати батьків, граф викликав з сусіднього міста до Ноллінвудхола одного художника, який водночас був талановитим механіком-винахідником. Художнику пояснили, що наймають його для цілком приватної справи і що гроші, які він отримає за роботу, мають бути запорукою збереження таємниці. На дверях ніші відімкнули замок, і винахідливий механік-художник, звіряючись з малюнком шкільного вчителя, заходився до роботи над божественним обличчям статуї за вказівками господаря. Те, що було знівечене вогнем в оригіналі, різець знівечив у скульптурній копії.

Це була жахлива потворність, безжалісно перенесена на скульптуру і ще відразливіша, бо художник надав цьому страхітливому обличчю колишніх барв, так ніби воно лишилося живим після такої страшної катастрофи.

Через шість годин, коли майстер, закінчивши роботу, пішов, лорд Аплендтауерс глянув на зроблене, зловісно посміхнувся і мовив:

— Скульптура має зображати чоловіка таким, яким він був у житті, а він виглядав саме так. Ха-ха! Та зроблено це з доброю метою, не з лихою.

Він замкнув двері до ніші відмичкою і поїхав, щоб забрати дружину додому.

Цієї ночі Барбара спала, а лорд не спав, пильнував. Як це буває в казках, вона бурмотіла уві сні ніжні слова; та він знав, що в сновидіннях зі словами кохання вона звертається до того, в кого вже нічого не лишилося, крім імені. Графиня пробудилася від сну, встала, і повторилося те саме, що і в попередні ночі. Чоловік її лишився лежати і став прислухатися. Годинник пробив дві години ночі, коли, прочинивши двері, вона вислизнула в далекий кінець коридора, де, як завжди, викресала вогню. В будинку було так тихо, що він навіть з ліжка міг чути, як вона тихенько роздмухує викресаний вогник. Тоді вона рушила до будуара, і він почув, чи йому здалося, що чує, як повернувся ключ у дверях до ніші. Л наступної миті голосний і довгий крик розітнув тишу і пішов луною у найвіддаленіших закутках будинку. Крик повторився, а тоді почувся шум, ніби впало щось важке.

Лорд Аплендтауерс зірвався з ліжка. Темним коридором кинувся до будуара, двері якого лишилися прочиненими, і при світлі свічки побачив, що його бідолашна дружина в нічній сорочці лежить нерухомо на підлозі. Коли він підійшов до неї, то побачив, що вона жива і тільки знепритомніла від переляку. Граф швиденько зачинив двері, замкнув ненависну скульптуру, яка принесла стільки горя, і підхопив дружину на руки. За кілька хвилин вона розплющила очі. Притулившись обличчям до її обличчя, він поніс її назад у спальню, намагаючись розвіяти її страхи, сміючись їй у самісіньке вухо сміхом, в якому водночас дивно поєднувалися сарказм, пристрасть і брутальність.

— Ха-ха-ха! — сміявся він. — Що, злякалась, любонько, еге? Яка ти ще дитина! Це ж тільки жарт, Барбаро, всього тільки чудовий жарт, та діткам не варто ходити вночі до комірчин дивитися на привиди дорогих покійників! Нічого дивного немає, адже такого обличчя справді можна злякатися! Ха-ха-ха!

В спальні, коли Барбара зовсім опам'яталася, хоч заспокоїтись вона все ще не могла, граф заговорив до неї суворіше:

— А тепер, люба, відповідайте мені, чи кохаєте ви його?

— Ні, ні! — затинаючись, пробурмотіла вона, тремтячи і не зводячи розширених від жаху очей з чоловіка. — Він такий страшний — ні, ні!

— Ви певні того?

— Цілком певна! — відказала бідолашна графиня, у якої помутилося в голові.

Та її природне вміння пристосовуватись до обставин допомогло їй. Наступного ранку граф знову спитав її:

— Чи ви його ще кохаєте?

Вона здригнулась від його погляду, але нічого не відповіла.

— Це означає, що ви його ще кохаєте, хай йому біс! — провадив він далі.

— Це означає, що я не буду казати неправди, не хочу сердити свого господаря, — відказала вона з гідністю.

— Тоді, може, підемо ще раз подивимось на нього?

Кажучи це, він раптом схопив її за руку і повернув так, ніби хотів негайно вести до страшної ніші.

— Ні, ні! О ні! — скрикнула вона і відчайдушно стала виривати свою руку — свідчення того, що нічний переляк набагато більше вразив її ніжну душу, ніж могло б здатися ззовні.

"Ще один чи два таких сеанси, і вона одужає", — подумав граф.

Тепер всі знали, що граф і графиня не миряться між собою, бо лорд Аплендтауерс навіть не намагався особливо приховувати свої вчинки в цій історії. Вдень він наказав чотирьом чоловікам чекати його в будуарі з інструментами. Коли вони зібралися, двері до ніші вже були відчинені і верхня частина скульптури була обтягнута полотном. Граф наказав перенести її до спальні. Про те, що сталося потім, можна лише здогадуватися. Мені розказували, що, коли лорд і леді Аплендтауерс лягли спати, Барбара помітила недалеко від ліжка високу дубову шафу для одяжі, якої раніше там не було, та вона не спитала, звідки ця шафа.

— Це моя невеличка примха, — пояснив граф, коли вони лишилися в темряві.

— Що ж це таке? — поцікавилась вона.

— Мені заманулося збудувати невелику капличку, якщо це можна так назвати.

— Капличку?

— Так, для того, кого ми обоє однаково обожнюємо, правда ж? Зараз я вам покажу, що там.

Він смикнув за мотузок, схований за ліжком, і дверцята шафи повільно розчинилися. Полички всередині було вийнято, щоб звільнити місце для страшної фігури, яку було поставлено так самісінько, як і в будуарі, тільки з обох боків скульптури було запалено воскові свічки, щоб ясніше виступали скалічені і спотворені риси. Вона вчепилась за нього, тихо скрикнула і сховала обличчя в простирадла.

— О, заберіть його геть, будь ласка, заберіть його! — благала вона.

— Заберу, коли скажете, що кохаєте мене більше за нього, — відказав він, спокійно повертаючись до неї. — Ви, певно, ще не можете цього сказати, правда ж?

— Я не знаю, я думаю... О Аплендтауерсе, згляньтеся, я не можу цього знести, о змилуйтеся, заберіть його звідси!

— Дурниці, людина може звикнути до всього. Ну ж бо, погляньте на нього ще раз.

Зрештою дверцята шафи він лишив відчиненими, тонкі воскові свічки горіли й далі, і такою була дивна притягальна сила цього моторошного видовища, що графиню охопила якась хвороблива цікавість і вона, підкоряючись його наказу поглянути на скульптуру, виглянула з-під покривала, здригнулася, затулила очі, а тоді глянула ще раз, весь час благаючи його прибрати статую, бо вона збожеволіє. Та він ніяк не хотів цього робити, і шафа залишилась відкритою до світанку.

Те саме повторилось і наступної ночі. Вирішивши не відступати від свого експеримента виправлення графині, лорд Аплендтауерс і далі проводив сеанси, поки нерви бідолашної жінки були виснажені до краю витонченими тортурами, навмисне вигаданими її чоловіком заради того, щоб повернути вірність її легковажного серця.

Третьої ночі, коли дверцята шафи розчинились, як і напередодні, вона, лежачи в ліжку, дивилася розширеними божевільними очима на жахливу скульптуру, а потім раптом почала неприродно сміятися; вона сміялася все дужче й дужче, дивлячись на скульптуру, аж поки майже не завищала від сміху, після чого запала тиша, і граф побачив, що його дружина не ворухиться, залякла нерухомо. Він вирішив, що вона знепритомніла, та незабаром зрозумів, що сталося гірше: у неї був приступ епілепсії. Він зірвався на ноги, зляканий здогадом, що, як і багато інших витончених натур, занадто вже дбав про власні інтереси. Він зачинив шафу на засув, схопив Барбару на руки, обережно поніс до вікна і робив усе, що міг, щоб до неї повернулась свідомість.

Графиня довго не могла очуняти, а коли опритомніла, здавалося, значна зміна сталася у її почуттях. Вона міцно обійняла його і, задихаючись від страху, почала принижено цілувати його і, нарешті, розплакалась. Вона ще ні разу не плакала, відколи граф змушував її дивитися на скульптуру Віллоуза.

— Ви ж заберете його, любий, правда, заберете! — жалісно просила вона.

— Якщо ви кохатимете мене.

— О, я кохаю, кохаю!

— І ви ненавидите і його, і згадку про нього.

— Так, так!

— Це правда?

— Я більше не можу чути про нього! — принижено скрикнула бідолашна графиня.
— Я згораю від сорому, як могла я бути такою зіпсованою? Я більше ніколи не буду поводитися так безсоромно, Аплендтауерсе, але ж ви ніколи не показуватимете мені цю скульптуру, правда ж?

Він відчув, що тепер йому нема чого боятися і він може пообіцяти цілком певно.

— Ніколи, — підтвердив він.

— А я кохатиму вас, — запевнила вона палко, ніби побоюючись, що її знову

мучитимуть. — І ніколи, ніколи навіть подумки не посмію зрадити свій подружній обов'язок.

І сталася тоді дивна річ: це вигадане кохання, силою вирване у неї, зі звички підкорятися стало до якоїсь міри щирим. Всі могли помітити її рабську відданість графу поруч з відразою до самої згадки про її першого чоловіка. Ця її відданість лишалася, навіть збільшилася й тоді, коли скульптуру кудись забрали. В ній відбулася різка зміна почуттів, яка все поглиблювалася. Як страх міг вплинути на таку зміну поведінки, можуть пояснити лише вчені лікарі, та мені здається, що такі зміни бувають у житті.

Кінчилося тим, що одужання перейшло в нову хворобу. Вона так сильно тяглася до нього, що вже й миті не могла бути без нього. Вона не хотіла мати собі окремої вітальні, хоч і здригалася щоразу, коли він заходив до неї. Вона майже не відривала від нього очей. Якщо він їхав кудись, вона обов'язково хотіла їхати теж; найменша його люб'язність до інших жінок викликала в ній безумні ревності; зрештою, сама її фанатична вірність стала тягарем для нього, вона забиравала в нього час, обмежувала свободу, і він почав усе ляяти й проклинати. Тепер, навіть коли він говорив з нею різко, вона не могла замкнутися у своєму внутрішньому світі, вся її палка пристрасть до іншого, завдяки якій вона існувала, зараз припала холодним чорним попелом.

Віднині життя цієї заляканої і слабкої жінки, яке могло б мати набагато вищу мету, якби не гидке честолубство її батьків і умовності того часу, було в тому, щоб догоджати зіпсованому і жорстокому чоловікові. Незначні особисті події швидко мінялися в її житті — шість, сім, вісім, дев'ять, десять таких подій; коротко кажучи, вона народила йому але одинадцятьоро дітей за вісім наступних років, та половина з них народилися передчасно або померли, не проживши й кількох днів; тільки одна дівчина досягла зрілого віку; пізніше вона стала дружиною шановного містера Белтонлея, який став відомим усім лордом д'Алменом.

Та сина, спадкоємця, не було. Нарешті повністю виснажену і душею, й тілом леді Апленттауерс повіз чоловік за кордон — чи не буде цілющим м'який клімат для її зруйнованого організму. Та ніщо не змогло повернути їй сили, і вона померла в Флоренції через кілька місяців після приїзду до Італії.

Всупереч сподіванням, граф Апленттауерс більше не одружився. Своєї палкої пристрасті, пристрасті дивної, важкої, брутальної, він, здавалося, вже не міг віддати нікому, а коли помер, то титул перейшов до його небожа. Може, не всі знають, що, коли перебудовували Хол при шостому графові і копали землю під повий фундамент, було знайдено уламки розбитої мармурової статуї. Їх показували багатьом знавцям старовини, які твердили, що, наскільки можна судити з уламків, статуя могла зображати потворного римського сатира, а якщо не його, то алегоричну фігуру смерті. Лише один чи двоє із старих мешканців здогадувались, що то за уламки. Треба ще додати, що невдовзі після смерті графині настоятель Мелчестерського собору виголосив чудову проповідь, в якій, не згадуючи імені, виклав, без сумніву, вищеописані події. Він пояснив, що безглуздо в чуттєвому коханні віддавати перевагу лише прекрасній формі; і довів, що єдиним розумним і цнотливим розвитком такого

почуття було б кохання, яке опиралося б на внутрішні духовні цінності. У випадку ніжної, але дещо легковажної жінки, про життя якої я оце розповів, немає сумніву, що нерозважна пристрасть до зовнішності такого красуня, як молодий Віллоуз, спонукала її вийти за нього заміж. Найсумніше в цій історії те, що краса його, як завжди ведеться, була найкращим свідченням його винятковості, а звідси висновок, що Віллоуз мав би бути людиною рішучої вдачі, блискучого розуму, щасливої долі.

Товариство подякувало старому лікареві за розповідь, яка, як запевнив старий сільський священик, була набагато цікавіша за все, що міг би оповісти він. Один з найстаріших членів клубу, якого здебільшого називали Буквоїдом, заявив, що природний інстинкт вірності може іноді повернути серце одруженої жінки після смерті чоловіка дуже дивним чином, якщо силою нав'язати їй перше кохання і змусити її тільки й думати про покійного — якою не була б її перевага над ним, в суспільному становищі чи в чомусь іншому. І тоді всі заговорили про жіночу здатність оживляти зображення, бачити реальність у мріях, — здатність, якої (як вважав сентиментальний член клубу) чоловіки не мають.

На думку сільського священика, такі випадки, як той, про який щойно розповів лікар, є швидше свідченням раптово воскреслого почуття, ніж справжнього кохання. Це оповідання навіяло йому згадку про іншу пригоду, яку він спробує їм розповісти, бо багато разів чув її в молоді роки. Це приклад пізніших часів і шляхетнішого почуття. Героїня його розповіді теж жінка, яка одружилась з нерівнею. Він, щоправда, побоюється, що його оповідь буде не такою цікавою, як та, що її щойно розказав лікар. Товариство уловило його розповідати, і священик почав.